

KÖRNYEZETPSZICHOLÓGIAI FENNTARTHATÓSÁG: EMBER-KÖRNYEZET TRANZAKCIÓ PROJEKTEK¹

DÜLL ANDREA, dull.andrea@ppk.elte.hu
ELTE PPK Ember-Környezet Tranzakció Intézet
BME GTK Szociológia és Kommunikáció Tanszék

ABSZTRAKT

2020. áprilisában alakult meg az ELTE Pedagógiai és Pszichológiai Karán (PPK) az Ember-Környezet Tranzakció Intézet (EKTi) Düll Andrea egyetemi tanár vezetésével. Az EKTi mind szakmai szemléletében, mind működésében innovatív: (1) szakmai kompetenciánkat a környezetpszichológia (terminológiánk szerint ember-környezet tranzakció) jelenti, vagyis az emberi működéseket azok épített/természeti/virtuális környezeti kontextusában vizsgáljuk. (2) Működésünk is innovatív, mivel az egyetemi oktatás és a tudományos kutatás / módszertani munka mellett a gyakorlati projekteket kiemelten fontosnak tartjuk, sőt, tulajdonképpen a transzdiszciplináris team-munkában zajló projektek jelentik a kötőanyagot kutatásaink és oktatási tevékenységünk szerves egységéhez. Mindehhez az elméleti alapot az alább bevezetésre kerülő környezetpszichológiai értelemben vett fenntarthatósági szemlélet jelenti.

KULCSSZAVAK: környezetpszichológia, ember-környezet tranzakció, team-munka, környezetpszichológiai jelentés, környezetpszichológiai fenntarthatóság

1. A KÖRNYEZETPSZICHOLÓGIA ÉS AZ EMBER-KÖRNYEZET TRANZAKCIÓ

Az elmúlt évtizedek társadalmi–gazdasági átalakulásai, posztindusztriális/posztmodern változásai, a kulturális fordulat (*cultural turn*) nyomán a társadalomtudományi gondolkodás is alapvetően megváltozott: a társadalomtudósok is (újra) felfedezték a tárgyakat és a teret – ez a társadalomtudományok anyagi fordulata (*material turn*), más néven a modern vagy „új” anyagikultúra–kutatás (*new material culture studies*, kulturális fordulat) kezdete (lásd pl. Berta, 2008). Az idézőjel annak szól, hogy a folyamat nem teljesen új, inkább a „társadalomtudományok rematerializálásáról” (Woodward, 2007, 28. old.) van szó. „Az anyagi fordulat bekövetkezése arra a felismerésre vezethető vissza, hogy a bennünket körülvevő dolgok nem marginális jelentőségűek – éppen ellenkezőleg: a szubjektumok és a dolgok állandó interakcióinak, kölcsönhatásának és egymásra utaltságának köszönhetően a tárgyak tanulmányozása nélkülözhetetlen velejárója a legtöbb társadalomtudományi kutatásnak. E felismerés figyelmen kívül hagyása könnyen a tárgyak és a velük kialakított interakciók kultúra-

¹ A projektek a Tématerületi Kiválósági Program 2020 –Intézményi Kiválósági Alprogram – TKP2020-IKA-05 keretében zajlanak.

, társadalom- és identitásformáló 'képességének' elhallgatásához vagy e képesség jelentőségének alábecsüléséhez vezethet, aminek egyenes következménye, hogy a szubjektumok természetének, (kül)világhoz való viszonyának megismerése is csupán korlátozott, részleges lehet" (Berta, 2008, 33. old.). A térbeli fordulat egyúttal kulturális fordulat is volt, amely a környezet társadalmasításával (Szijártó, 2007) járt együtt: „A hatvanas évek közepétől a társadalomban, s annak szellemi irányultságában [...] jelentős átalakulások mentek végbe. A társadalom 'térbelisége' megváltozott. A korábbi statikus helyhez kötöttség megszűnt, az életvilág keretei 'globalizálódtak'. Mindez hatott nemcsak a társadalom gazdasági és politikai folyamataira, hanem a térről való gondolkodásra, a tér kutatására is. A folyamatok, a társadalmi háttér megértése olyan új problémákra hívta fel a kutatók figyelmét, mint például a városi terek olvasatai, a tér alkotásának, létrehozásának a fontossága (...) vagy éppen a terek birtokbavételének formái, gyakorlata (...)” (Izsák, Dúll, 2014, 72. old.). A másik oldalon, a tárgy- és tértudományok (pl. geográfia, építészet) oldalán ezzel párhuzamosan szintén kialakult az igény a környezettel kapcsolatos emberi / pszichológiai folyamatok mélyebb megértésére. Granasztói Pál Ybl-díjas építész és író például a következő szavakkal kezdte 1974-ben, Magyar Pszichológiai Szemlébe írott, *A városi környezet lélektani hatásai* című tanulmányát: „Építésznek, még ha urbanista is, lélektani hatásokról szólni magyarázatot kívánó feladat. Az idevágó pszichológiai, szociológiai ismeretekkel nem rendelkezhet olyan mértékben, mint a pszichológusok, szociológusok. [Felszínre kerülnek] mindinkább megnyilvánuló tapasztalatok, felismerések, feltevések, [...] melyek szerint az újabb és növekvő művi környezetnek korábban nem ismert vagy nem eléggé felismert lélektani hatásai is vannak [...]. Az építész, az urbanista [...] maga lélektani s más határos tudományokba tartozó kutatásokat nem végezhet; feladata elsősorban felhasználni e tudományok ismereteit, és ahol szükséges, arra készíteni más tudományokat, hogy számos, még kellőképpen ki nem vizsgált kérdésben további vizsgálódásokat végezzenek. Ez a szerepe nemcsak onnan adódik, hogy egyedül ilyen szempontoknak a kellő ismeretében oldhatja meg teljes értékűen feladatait, hanem onnan is, hogy a már felépült épületeket, városokat, városrészeket szükségképpen figyelemmel kíséri: miféle élet folyik bennük, hogyan használják őket, hogyan válnak be, [...] milyen lélektani hatások tapasztalhatók használatuk során. Ez annál inkább fontos, mert visszahat a további tervezésekre, ily módon kölcsönhatás keletkezhet építés és használat, jelen esetben a városépítés módja és annak lélektani hatásai között” (Granasztói, 1974, 36. old., beszúrás DA). Granasztói így zárja gondolatmenetét: „elérkeztünk odáig, s talán még nem későn, hogy a megoldások lélektani vonatkozásainak hatásaival is foglalkozzunk, a jövőben ilyenekre nagyobb figyelemmel legyünk. Az [...] urbanisztika önmagában nem lehet képes kellőképpen megoldani ezeket a problémákat. Részben, mert kompetenciája véges, és szüksége van a társtudományok, így e téren különösképpen a pszichológia segítségére, ismereteire, módszereire” (Granasztói, 1974, 47. old.). 1970-re az Amerikai Egyesült Államokban kialakult a környezetpszichológia (Proshansky, Ittelson, Rivlin, 1970; Dúll, 2009).

A társadalomtudományok rematerializálódása és az említett összetett társadalmi jelenségek (nagyra, de nem kizárólagosan) pszichológiai természetének felismerése kapcsán számos nem pszichológus szakember (építész, tájtervező, iparművész, szociológus, geográfus, antropológus stb.) is bekapcsolódott a környezetpszichológiai kutató- és gyakorlati munkába egyaránt, magukkal hozva saját tudományterületük szemléletét, fogalmait és módszereit. Kialakulásának időszakában a környezetpszichológiát nem lehetett kuhn-i értelemben (vö. Kuhn, 1962/1984) saját jogán paradigmaként meghatározni, mivel elméleteinek többségét és kutatási stratégiáit, módszereit számos más viselkedés- és környezettudománytól kölcsönözte (Stokols, 1977). A környezetpszichológia nagy léptekkel haladt a kezdeti unidiszciplinaritáson és a multidiszciplinaritáson (ekkor hatóköre egy tudományterületen belül maradt: pszichológiai

kérdéseket vizsgált lélektani módszerekkel és a kérdésekre pszichológiai válaszokat adott) át az interdiszciplinaritás, majd manapság a transzdiszciplinaritás felé (lásd Dúll, 2017). Ez annak volt köszönhető, hogy képviselői – sokféle szakmai hovatartozásuknak köszönhetően – hamar eljutottak a más tudományokkal (geográfia, építészet, urbanisztika, szociológia, antropológia stb.) való együttműködéshez. A gyarapodó ismereteknek és a szakmai sokféleségnek köszönhetően a környezetpszichológiára kezdettől jellemző alapvető elméleti és módszertani hitvallást valóban kezdték komolyan venni: fokozatosan kiteljesedett a személy–környezet tranzakcionalizmus. Így még mindig alapkérdés volt a terület identitása kapcsán, hogy a környezetpszichológia besorolható-e egyértelműen a tudományrendszeren „pszichológia” kategóriájába. Korábbi munkáimban (Dúll, 2001) magam is egyetértettem azzal, hogy a pszichológia címke sokkal inkább problémadefiníciós értelemben használható, mint egy tudományterület megjelöléseként. Ugyanakkor egyre inkább világossá és egyértelművé vált, hogy a személy–környezet kölcsönhatást komolyan kell venni: az emberi megnyilvánulások nem érthetők meg a (többnyire nem tudatosuló) környezeti kontextusuk nélkül és fordítva, a környezet nem értelmezhető a használója nélkül. Ez a lényege a környezetpszichológia tranzakcionális szemléletének (Altman, Rogoff, 1987). „Nyilvánvaló, hogy bármely jelenség sokféle kontextusban elemezhető. A [...] kulcsfontosságú kihívás azonban az, hogy a számtalan potenciálisan releváns helyzeti faktor közül azonosítsuk azokat, amelyek a leginkább kritikusak a céljelenség formájának és megjelenésének megértésében. Ezeknek a valós befolyással bíró helyzeti tényezőknek a halmazát nevezem a céljelenség *hatékony kontextusának*” (Stokols, 1987, 46. old – kiemelés az eredetiben). Hangsúlyozni kívánom, hogy minden ember–környezet problémában akkor megfelelő a hatékony kontextus meghatározása, ha abban szakértői teamek vesznek részt, amelyeket mindig az aktuális vizsgálati/beavatkozási területhez kell igazítani, úgy, hogy a helyzettől függően kiszélesedhet a team köré épülő szakértő és felhasználó kör. Magyarországon ezt a munkát szervezi és fogja össze az ELTE Pedagógiai Pszichológiai Karán 2020. áprilisában alakult Ember–Környezet Tranzakció Intézet (EKTi).

2. EMBER–KÖRNYEZET TRANZAKCIÓ INTÉZET (EKTi)

„Az ember–környezet tranzakció tudományos kutatása dinamikusán fölerősödött a nemzetközi és a hazai tudományos életben, az alap- és az alkalmazott kutatásban egyaránt, és ez szükségessé teszi, hogy a több képzési szinten és posztgraduális formában is folyó képzés önálló intézet keretében történjék e szakmai területen, és hogy a meglévő és új kutatásoknak is bázisul szolgáljon az új intézet. Az Ember–Környezet Tranzakció Intézet feladata az ember és a viselkedésének minden pillanatban kontextusát jelentő – épített, természeti vagy virtuális – környezet egymást kölcsönösen meghatározó kapcsolatának transzdiszciplináris hangsúlyú, nemzetközileg is mérvadó szintű kutatása, valamint pszichológiai és ember–környezet tudományi háttérű oktatása mindhárom szinten. Az intézet célja továbbá, hogy a pszichológia kapcsolódó tudományterületeivel való szoros együttműködésen túl az ember és környezete tranzakciójának témáját érintő egyéb tudomány- és szakmai területekkel kapcsolatot építsen ki és tartson fenn, illetve a tevékenysége nyomán felhalmozódó tudást szakértői tevékenység keretében a mindennapos környezethasználati gyakorlatban is alkalmazza és alkalmazhatóvá tegye.” (<https://ppk.elte.hu/ember-kornyezet-tranzakcio-intezet-jott-letre-a-ppk-n>, letöltés: 2020. 12. 17.)

Az EKTi működésére jellemző, hogy három, egymással szerves kapcsolatban álló „pillér” áll: oktatás – kutatás – projektek. Az ember–környezet tranzakció és a környezetpszichológia oktatását egyaránt elindítjuk az egyetemi mesterképzés és a posztgraduális képzések szintjén – ennek részletes bemutatása meghaladja a jelen tanulmány kereteit. Hangsúlyozni kívánom

ugyanakkor, hogy az EKTİ egész működésére jellemző, hogy a projektek (terepmunkák) mentén szerveződik egymáshoz a tudományos kutatás (kvalitatív és kvantitatív módszerekkel, transzdiszciplináris módszertannal) és az oktatás (ugyanis minden projektünkbe bekapcsolunk alap-, mesterszakos és/vagy doktori képzésben résztvevő egyetemi hallgatókat, sokszor nem is PPK-s, mi több, nem is ELTE-s hallgatókat – más felsőoktatási intézményekből is csatlakoznak hozzánk egyetemisták kurzusokra vagy önkéntesen, szakmai tanulás céljából közös munkára).

3. KÖRNYEZETPSZICHOLÓGIAI FENNTARTHATÓSÁG

Az EKTİ-ben az oktatás – kutatás – projektek háromtényezős egységét három nagy témára alapozzuk: környezetpszichológia – fenntarthatóság – ember-környezet kölcsönhatás mediáció/tanácsadás. Utóbbi tekintetében egy olyan módszer- és stratégiagyűjteményen dolgozunk, amely lehetővé teszi az ember-környezet kapcsolati szakértői beavatkozást az élhetőbb, jobb minőségű környezetek kialakításába.

A környezetpszichológiát Steg, van den Berg és de Groot (2013, 2. old.) úgy határozzák meg, mint olyan szakterületet, amely egyrészt „vizsgálja a környezet hatását az emberi tapasztalatokra, élményekre, viselkedésre és jóllétre, másrészt ugyanúgy vizsgálja az emberek hatását a környezetre, a környezeti viselkedést befolyásoló faktorokat, és annak a lehetőségeit, módjait, hogy hogyan lehet elősegíteni a pro-environmentális viselkedést”. Ennek szellemében elkülönítenek két irányt a környezetpszichológián belül: az „építészeti” (irányultságú) pszichológiát („*architectural psychology*” – így idézőjelben, i. m. 3. old.) és zöld pszichológiát (*green psychology*, i. m. 4. old.), és a környezetpszichológia fejlődési irányaként az utóbbit jelölik meg.

A fenntarthatóság a természeti és a városi terekben a környezetpszichológiában is nagyon sokat kutatott téma (pl. García Mira, Dumitru, 2014), elsősorban a környezetvédelemmel kapcsolatban, azaz a fogalom eredeti értelmében. A jelen tanulmányban bevezetem a *környezetpszichológiai fenntarthatóság* fogalmát, amely az embert körülvevő (épített, természeti, esetleg virtuális) környezet észlelt, megélt, de gyakran nem tudatosuló jelentésével függ össze és ilyen módon a (környezet)pszichológiai jelentés egyik formája.

3.1. PSZICHOLÓGIAI JELENTÉS: A KÖRNYEZET JELENTÉSE

Minden környezet pszichológiai jelentése összefügg annak potenciális használatával és érzelmi minőségével, méghozzá úgy, ahogyan a megfigyelő vagy használó megérti, dekódolja ezeket a jelentéseket (Lang, 1987) – jellemzően nem tudatosan. A környezetek pszichológiai jelentését a fizikai tulajdonságokon kívül az is befolyásolja, hogy milyen mértékben elégítik ki a szükségleteket – ebben a vizsgálatok gyakran háromféle dimenziót (pl. Zeisel, 1981) azonosítanak: (1) kapcsolati dimenzió, pl. szereti vagy utálja a személy a környezetet (ez szokott tudatosulni – maga az érzés, a „miért” gyakran nem), (2) személyi-fejlődési dimenzió: pl. serkenti-e a környezet a személyt (pl. kreativitásra – ez sem feltétlenül tudatos) és (3) rendszer-fenntartási dimenzió: pl. a személy gondolja-e a környezetet vagy éppen tönkreteszi (ennek jelentős rész szintén nem tudatosuló működés).

A környezeti jelentés vagy a környezeti tulajdonságok mérésében elsősorban szemantikus differenciál skálákat (pl. Czigler, Pléh, 1973; Düll, Urbán, 1997) alkalmaznak. A módszer lényege, hogy nagyszámú, többlépcsős eljárás során gondosan kialakított, ellentétes melléknevekből álló hétfokú skálákon kell bejelölni, hogy az adott hely, épület stb. mennyire kellemes vagy kellemetlen, hasznos vagy haszontalan stb. (Düll, Urbán, 1997). Ezt a módszert

a környezetpszichológiában a környezet-viselkedés interakció minőségének leírására, a környezet érzelmi-konnotatív jelentésének vizsgálatára használják. Osgood, Suci és Tannenbaum (1957) az érzelmi konnotatív jelentés három dimenzióját írták le: az *értékelést* (pl. jó-rossz), az *erőt* (pl. erős-gyenge) és az *aktivitást* (pl. aktív-passzív). Nagyon izgalmas, hogy amíg az osgoodi három jelentéssdimenzió (értékelés, erő, aktivitás) univerzálisnak tekinthető az egyszerűbb jelentések (például szavak, képek) esetében, az összetett környezetekre nem érvényesek. A mi vizsgálatainkban (Düll és Urbán, 1997; Düll, 2017) – a nemzetközi tendenciákkal egybevetően – jellemzően három jelentésfaktort tudunk azonosítani: 1. *izgalmasság-hangulat* (pl. érdekes-érdektelen, izgalmas-unalmas, otthonos-idegen, személyes-személytelen). 2. A második, *zárttság* faktor (pl. tágas - szűk; levegős - levegőtlen; kicsi - nagy; zárt - nyitott; sötét – világos) egyszerre utal a környezet méretére és az ezzel kapcsolatos érzésekre. 3. A *karbantartottság* faktor (pl. lepusztult - karbantartott; kopott - új; elhanyagolt - gondozott; koszos - tiszta; rendes - rendetlen; régi - új; ízléses – ízléstelen) – e a jelentéskör a környezet gondozott, illetve elhanyagolt állapotát írja le. Ez utóbbi faktor nagyon jelentős a környezetpszichológiai vizsgálatokban – több kutatásunk szerint is meghatározó az emberek fejében a környezet jelentésének meghatározásában, hogy észlelésük-élményük szerint mennyire tartják karbantartottnak az adott teret/épületet. Fontos megjegyezni, hogy ez a *környezetpszichológiai karbantartottság* nem (feltétlenül) vág egybe az építészeti, műemléki stb., úgymond „tényleges” karbantartottsággal (vagyis az épület felújított, esztétikailag tetszetős állapotával). A környezetpszichológiai karbantartottság arra utal, hogy az emberek mennyire észlelik/élik meg (gyakran nem tudatosan), hogy az adott területen, épületben jelen van-e az emberi kontroll (pl. a személyre szabás, vagyis a perszonalizáció, pl. Greenbaum, Greenbaum, 1981) és ezt a (részben pszichológiai természetű) kontrollt milyen minőségűnek észlelik. Megnyilvánulhat ez például a környezet sétálhatóság-élményében, a térfalak és a térháló mentális áttekinthetőségében, a láthatóságban és így tovább. Meggyőződésem, hogy a környezetpszichológiai karbantartottság-élmény központi jelentőségű abban, amit környezetpszichológiai fenntarthatóságnak nevezek. A *környezetpszichológiai fenntarthatóság* azt a személy-környezet kölcsönkapcsolatot írja le, amelyben az egyének/csoportok az adott teret/épületet/tájat környezetpszichológiai szempontból karbantartottnak (pl. megfelelően kontrolláltak, személyre szabottnak stb.) észlelik és élik meg, és ezen keresztül a térrel/épülettel/tájjal pozitív érzelmi viszonyulást fejlesztenek ki, ami abba az irányba hat, hogy a személyek/csoport (vagyis a használók) tevékenysége a tér/épület/táj tényleges lételemének növelése és használati értékének javulása irányába hat, ami visszahat a használók aktuális jóllétére és hosszabb távú életminőségére. A környezetpszichológiai fenntarthatóság valódi ember-környezet tranzakcionális fogalom.

4. PÉLDA A KÖRNYEZETPSZICHOLÓGIAI FENNTARTHATÓSÁG ELEMZÉSÉRE – GYALOGOLHATÓSÁG ÉS MENTÁLIS FALAK PROJEKT

4.1 A FELADAT

Az egyik budapesti önkormányzat felkérésére 2019 őszén vegyes (ELTE pszichológia BA szakos hallgatók és a Corvinus regionális és környezeti gazdaságtan BSc hallgatók) 2-2 fős csoportokban vizsgálták előre megadott, részben környezetpszichológiai szempontok (pl. épületek észlelt állapota, területhasználat minősége, gyakorisága stb.) és módszerek (pl. 15 perces szakaszokban térhasználati napló) szerint – egyebek mellett – a kerület által

meghatározott 10 alközpont környezetpszichológiai karbantartottságát. Ezeket a megfigyeléseket egy interdiszciplináris team-ben (környezetpszichológus, vizuális kommunikációkutató, szociológus stb.) 2020 április-júniusában szakértői elemzésnek vetettük alá, és ez alapján kidolgoztuk azt a szempontrendszert, melynek mentén a terület fontosabb, alközpontnak tekintett alközpontjai elemezhetővé váltak a környezetpszichológiai fenntarthatóság mentén, amelyet két szempont segítségével operacionalizáltunk (Somogyi, Berze, Bukovenszki, Fogarasi, Lippai, Düll, 2020):

- mentális falak / térszerkezet (ez a terek mentális térképezhetőségét jelenti)
- gyalogolhatóság / térháló (ez a helyek közötti mozgásra, mobilitásra, az útvonalra, a valahonnan valahová való sétára vonatkozik).

A szakértői elemzés tranzakcionális szakértői teamben zajlott, építve a fentebb említett hallgatói projektmunkára – és ugyanakkor a környezetpszichológiai PhD-képzés egyik kurzusának egyik feladata volt. Az elemzésben (bejárások, térszintaktikai elemzés, gyalogolhatósági elemzések stb.) részt vett környezetpszichológus, vizuális kommunikációkutató, építész és műemlékvédelmi szakmérnök).

4.2 VIZSGÁLATI SZEMPONTOK

A projektben első lépésként – szakértői tudás alapon – kialakítottuk azokat a tranzakcionális szempontokat, amelyek alapján a szakértői team operacionalizálta az ember-környezet viszonyt a vizsgált környezetekre (Somogyi, Berze, Bukovenszki, Fogarasi, Lippai, Düll, 2020), mind mikroszinten (pl. környezeti ingerek), mind mezoszinten (pl. konkrét környezethasználat), mind makroszinten (tér mentális felfoghatósága):

- fizikai adottságok: meghatározó térszerkezet, irányok, felületek, terepviszonyok, épületek, nagy tereptárgyak;
- használati szempont: az emberek viselkedése, térhasználat;
- funkcionális felhívó jelleg: milyen elemek és hozzá tapadó használati lehetőségek segítik a használatot, ezeknek milyen az olvashatósága (pszichológiai érthetősége);
- nem tudatosuló környezetpszichológiai szempontok: multiszenzoriális hatások, pl. hangok, szagok, tapintás stb.;
- optikai szempont: a láthatóság különböző dimenziói és a fizikai határokkal való viszonya;
- környezeti minőség: épített, más tervezett és természeti elemek karbantartottsága, vélt értéke;
- identitás: a fő funkció, jelentőség és jelentés szempontjából adódó általános jelleg;
- társas interakciók: a többi ember jelenléte, vonzása, a kapcsolódások intenzitása;
- összképi mutató: a részekből összeálló egész;
- a hely „aurája”: a használaton túli vonzó jelleg, ami miatt a jelenlét/otlét önmagában, minden más funkciótól eltekintve is kíváncsú.

Szemléltetésként alább egy részletet közlök az egyik egy alközpont leírásából – a fentiek közül néhány szempont alapján: „A sétálás (gyaloglás) adott fontos ponttól indítva a hegy irányába vonzó, a város és a közlekedési csomópont irányába azonban problémás, az optimális gyalogos útvonal nehezen megtalálható, az épületek minősége vegyes. Optikai szempontból a csomópont

átláthatóságát egyes elemek, így egy hirdetőoszlop zavarja. Az iskola és az óvoda jelenléte nem artikulált, bejáratai rejtve vannak, másodlagos fontosságúnak mutatják magukat. Az összképi mutatót tekintve egyetlen épület és annak identitása egyértelműen dominál. Az épülettel szemben lévő terület kisebb térrészének elhanyagolt növényvilága és a zárva lévő üzlet felerősíti azt az érzést, hogy nem a közterület a fontos, hanem csak az épület.” (Somogyi, Berze, Bukovenszki, Fogarasi, Lippai, Dúll, 2020, o. n.)

A projektben az összes alközpontra elvégezve az össze fenti megjelölt szempont szerinti elemzést gazdag kép rajzolódik ki mind az egyes alközpontok, mind ezek mintázata (vagyis a kerület) környezetszichológiai jelentése és környezetszichológiai karbantartottsága tekintetében. Ezek a szakértői összegzések jelentősen segíthetik, hogy a terület használóinak és fejlesztőinek (környezetszichológiai) tudatossága növekedjen és így a térről, a térhasználatról való tudás környezetszichológiai értelemben árnyaltabb, gazdagabb legyen, ami pedig közvetlenül beforgatható mind a mindennapi térhasználatba, mind a városfejlesztésbe. A környezetszichológiai fenntarthatóság növekedésével pedig javul az emberek biztonságérzete, életminősége, pszichológiai jólléte.

IRODALOMJEGYZÉK

Berta, P. (2008): *Szubjektumok alkotta tárgyak – tárgyak által konstruált szubjektumok. Interakció, kölcsönhatás, egymásra utaltság: az „új” anyagikultúra-kutatásról*, Replika, 63, 29-60.

Woodward, I. (2007): *Understanding Material Culture*, London, Sage.

Szijártó, Zs. (2007): *Tér, kultúra, kommunikáció*, In É. Kovács (Ed.), *Közösségtanulmány, Szentendre–Pécs, Néprajzi Múzeum, PTE BTK Kommunikáció és Médiatudományi Tanszék*, pp. 160-176.

Izsák, É., Dúll, A. (2014): *Városi „tér-fordulatok” – a város interdiszciplináris megközelítése*, In A. Dúll, É. Izsák (Eds.), *Tér-rétegek. Tanulmányok a XXI. század térfordulatairól*, Budapest, L'Harmattan, pp. 69-76.

Granasztói, P. (1974): *A városi környezet lélektani hatásai*, Magyar Pszichológiai Szemle, 31(1), 36-48.

Proshansky, H. M., Ittelson, W. H., Rivlin, L. G. (Eds.), (1970): *Environmental Psychology: Man and his Physical Setting*, New York, Holt, Rinehart, and Winston.

Dúll, A. (2009): *A környezetszichológia alapkérdései – Helyek, tárgyak, viselkedés*, Budapest, L'Harmattan.

Kuhn, T. (1962/1984): *A tudományos forradalmak szerkezete*, Budapest, Gondolat.

Stokols, D. (1977): *Origins and Directions of Environment-Behavioral Research*, In D. Stokols (Ed.), *Perspectives on environment and behavior. Theory, research, and applications*, New York, Plenum Press, pp. 5-36.

Dúll A. (2017): *Épített környezet és pszichológia. A lokalitásélmény környezetszichológiai vizsgálatai*, MTA doktori értekezés, Budapest

Altman, I., Rogoff, B. (1987): *World Views in Psychology: Trait, Interactional, Organismic, and Transactional Perspectives*, In D. Stokols, I. Altman (Eds.), *Handbook of Environmental Psychology*, New York, Wiley & Sons, Vol. 1., pp. 7-40

Dúll, A. (2001): *A környezetpszichológia története*. Magyar Pszichológiai Szemle, LVI(2), 287-328.

Stokols, D. (1987): *Conceptual Strategies of Environmental Psychology*, In D. Stokols, I. Altman (Eds.), *Handbook of Environmental Psychology*, New York, Wiley & Sons, Vol. 1., pp. 41-70.

<https://ppk.elte.hu/ember-kornyezet-tranzakcio-intezet-jott-letre-a-ppk-n> (letöltés: 2020. 12. 17.)

Steg, L., van den Berg, A. E., de Groot, J. I. M. (2013): *Environmental Psychology: History, Scope and Methods*. In L. Steg, A. E. van den Berg, J. I. M. de Groot (Eds.), *Environmental psychology, An introduction*, Malden, BPS Blackwell, pp. 1-11).

Lang, J. (1987): *Creating architectural theory: The role of the behavioral sciences in environmental design*, New York, Van Nostrand Reinhold.

García Mira, R., Dumitru, A. (Eds.), (2014): *Urban Sustainability. Innovative Spaces, Vulnerabilities and Opportunities*. La Coruña, IAPS.

Zeisel, J. (1981): *Inquiry by Design: Tools for Environment-Behavior Research*, Monterey, Brooks/Cole.

Czigler, I., Pléh, Cs. (1973): *Mediáció és jelentés: egy elmélet fejlődése és lehetőségei*, Magyar Pszichológiai Szemle, 1-2, 89-108.

Dúll, A., Urbán, R. (1997). *Az épített környezet konnotatív jelentésének vizsgálata: módszertani megfontolások*, Pszichológia, 17(2), 151-179.

Osgood, C., Suci, G., Tannenbaum, P. (1957): *The measurement of Meaning*, Urbana, University of Illinois Press.

Greenbaum, P. E., Greenbaum, S. D. (1981): *Territorial Personalization: Group Identity and Social Interaction in a Slavic-American Neighborhood*, *Environment and Behavior*, 13, 574–589.

Somogyi, K., Berze, I. Zs., Bukovenszki, E., Fogarasi, B., Lippai, E., Dúll, A. (2020): *Élhető környezet, élhető város. Gyalogolhatóság és mentális falak / térháló és térszerkezet*. Kézirat.